

رابطه دوره‌های آموزش و وظیفه عمومی و توسعه مهارت‌های شخصیتی

کرم... دانش‌فرد^۱ PhD، محمد ذاکری* MSc

*گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
^۱گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده

اهداف: آموزش در نیروهای نظامی کشور اهمیت زیادی دارد و اثرات مختلفی بر توانمندی نیروهای وظیفه دارد. این پژوهش با هدف بررسی تاثیر دوره‌های آموزشی عمومی بر مهارت‌های شخصیتی سربازان وظیفه تحت آموزش در یکی از مراکز آموزشی نظامی انجام شد.

روش‌ها: این مطالعه نیمه‌تجربی روی ۲۳۰ نفر از سربازان تحت آموزش دوره اعزامی ابتدای اردیبهشت‌ماه ۱۳۸۹ که از یکی از مراکز آموزشی نزاجا به‌روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند، انجام شد. داده‌ها به‌صورت پیش‌آزمون و پس‌آزمون با پرسش‌نامه محقق‌ساخته براساس مدل ۵عاملی شخصیت (با ایجاد تغییراتی در مدل) جمع‌آوری شد. مهارت‌های شخصیتی براساس ۷ مولفه تجربه فردی، اعتمادبه‌نفس، برنامه‌ریزی، نفوذ و کمال‌طلبی، مهارت‌های ارتباطی، روحیه کار تیمی و مسئولیت‌پذیری عملیاتی شد. داده‌ها به‌کمک روش‌های آماری توصیفی و آزمون T زوجی با نرم‌افزار Minitab 15 تحلیل شد.

یافته‌ها: میانگین حاصل‌شده برای مهارت‌های شخصیتی در پیش‌آزمون و پس‌آزمون اختلاف معنی‌دار نشان داد ($p=0/0001$). مولفه نفوذ و کمال‌طلبی، بیشترین میزان تغییر در میانگین دو آزمون (۱۹/۸۳٪) و مولفه روحیه کار تیمی، کمترین میزان تغییر (۶/۴۳٪) را داشتند.

نتیجه‌گیری: دوره‌های آموزشی وظیفه عمومی با معنی‌داری قابل قبول بر توسعه مهارت‌های شخصیتی سربازان تاثیرگذار است. میانگین سنی ۲۵/۱ سال برای نمونه آزمون، کوتاه‌بودن دوره آموزش و اکتساب برخی از این مهارت‌ها در طول دوره تحصیلات دانشگاهی و سوابق کاری پیش از اعزام به خدمت، از مهم‌ترین علل پایین‌بودن تغییر در میانگین مولفه‌ها در دو آزمون به‌شمار می‌رود.

کلیدواژه‌ها: شخصیت، سرباز، دوره آموزش نظامی

Relationship between general obligatory's training periods and development of personality tasks

Daneshfard K.¹ PhD, Zakeri M.* MSc

*Department of Governmental Management, Faculty of Management & Economics, Sciences & Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

¹Department of Governmental Management, Faculty of Management & Economics, Sciences & Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Abstract

Aims: Training has great importance for the military forces of the country and has various effects on soldiers' capabilities. This study was conducted to evaluate the effects of general military trainings on the development of soldiers' personal skills in a military training center.

Methods: This quasi-experimental study was performed on 230 training soldiers who were dispatched on April 21st 2010 and were selected by random sampling method in one of the military training centers of NEZAJA. Data was collected using pre-test and post-test by a researcher-made questionnaire based on the five-factor model of personality (with making some changes in the model). Personal skills were operationalized based on seven components of personal experiments, self-confidence, programming, influence and perfection seeking, communicational skills, teamwork skills and responsibility. Data was analyzed by descriptive statistical methods and paired T-test using Minitab 15 software.

Results: The obtained average of personal skills showed a significant difference in pre-test and post-test ($p=0.0001$). The component of influence and perfection seeking (19.83%) had the highest change and teamwork skills (6.43%) had the lowest change in mean, between the two tests.

Conclusion: General military training courses are effective on the development of soldiers' personal skills with acceptable significance. The mean age of 25.1 years for the test samples, the briefness of the course and gaining some of these skills during the university education and work experience prior to the military services are considered to serve the most important causes of lower change in the components' average.

Keywords: Personality, Soldier, Military Training Period

مقدمه

به عبارت دیگر، افراد را می‌توان از نظر احتمال رفتار، احساسات و تفکر آنها به طریقی خاص توصیف کرد. اگرچه نظریه پردازان صفات درباره نحوه ایجاد صفاتی که شخصیت انسان را می‌سازند دارای نظرات متفاوت هستند، ولی همه آنها در این امر توافق دارند که صفات، عنصر اصلی شخصیت انسان را تشکیل می‌دهد.

مدل‌های عاملی شخصیت از اواسط دهه ۱۹۶۰ میلادی با بسط رویکردهای صفتی شخصیت، به عنوان مدل‌های جایگزین و تکمیل‌کننده مدل‌های تیپ‌شناسی، متداول شده‌اند. از مهم‌ترین مدل‌های عاملی شخصیت می‌توان به مدل سه‌عاملی آیسنک شامل؛ روان‌رنجوری، روان‌پریشی و برون‌گرایی و مدل شانزده‌عاملی کتل شامل؛ گرمی، استدلالی‌بودن، ثبات هیجانی، سلطه‌گری، سرزندگی، رعایت قواعد، جرات، حساسیت، گوش‌به‌زنگی، انتزاع‌گرایی، توداری، بی‌باکی، تغییرپذیری، اعتمادبه‌نفس و کمال‌گرایی اشاره نمود. در ادامه تکامل این مدل‌ها، مدل ۵عاملی صفات برای اولین بار در دهه ۱۹۸۰ توسط لوتیس گلبرگ مطرح شد. این مدل در ابتدای دهه ۱۹۹۰ میلادی، با ابتکار و انتشار آزمون‌های ۵عاملی نئو توسط کاستا و مک‌کری با عنوان ۵ عامل بزرگ مورد تأیید عمومی واقع شد و پس از چندین مرحله اصلاح به تکامل امروزی خود رسید [۷]. الگوی ۵عاملی شخصیت، از طریق مطالعات بسیاری که با استفاده از تحلیل عاملی و با محوریت صفات شخصیت انجام شده به دست آمده است [۸]. به عبارت دیگر، کاستا و مک‌کری با استفاده از تحلیل عاملی به این نتیجه رسیدند که می‌توان بین تفاوت‌های فردی در خصوصیات شخصیتی، ۵ بُعد عمده را منظور کرد: روان‌رنجورخویی (N)، به تمایل فرد برای تجربه اضطراب، تنش، ترحم‌جویی، خصومت، تکانش‌وری، افسردگی و عزت نفس پایین اشاره می‌کند. در حالی که برون‌گرایی (E)، به تمایل فرد برای مثبت‌بودن، جرات‌طلبی، پرانرژی‌بودن و صمیمی‌بودن اشاره دارد. پذیرش (O) به تمایل فرد برای کنجکاوی، عشق به هنر، هنرمندی، انعطاف‌پذیری و خردورزی اشاره دارد، در حالی که سازگاری (A) تمایل فرد را برای بخشندگی، مهربانی، سخاوت، همدلی، همفکری، نوع‌دوستی و اعتماد‌دوری نشان می‌دهد و سرانجام این که، وظیفه‌شناسی (C) به تمایل فرد برای منظم‌بودن، کارآبودن، قابلیت اعتماد و اتکا، خودنظم‌بخشی، پیشرفت‌مداری، منطقی‌بودن و آرام‌بودن اطلاق می‌شود [۹].

پژوهش‌های زیادی در مورد تاثیر آموزش‌های گوناگون بر ارتقای بهداشت، کیفیت زندگی، احساس مسئولیت اجتماعی و بالاخره سلامت جسمانی و روانی انجام شده است که از آن جمله می‌توان به پژوهش لیلی مصلی‌نژاد و همکاران با عنوان ارایه یک دوره برنامه آموزش ترکیبی و بررسی اثرات روان‌شناختی آن بر دانشجویان اشاره کرد که به روش نیمه‌تجربی روی ۴۱ نفر از دانشجویان پرستاری دانشگاه علوم پزشکی جهرم در ترم اول سال تحصیلی ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۸ انجام شده است. نتایج این تحقیق اختلاف معنی‌دار بین میانگین نمرات روان‌رنجورخویی، گشادگی و مسئولیت‌پذیری را نشان داد [۱۰].

دفاع از تمامیت ارضی کشور و استقلال نظام جمهوری اسلامی ایران و جان و مال و ناموس مردم، وظیفه دینی و ملی هر فرد ایرانی است و بنابر اصل یکصد و پنجاه و یکم قانون اساسی، کلیه افراد کشور به منظور تحقق اهداف عالی نظام جمهوری اسلامی باید همواره توانایی دفاع از کشور را داشته باشند. در همین راستا، هرساله حدود چندصد هزار نیروی جوان مستعد، وارد سازمان‌های نظامی و انتظامی می‌شوند و به مدت معین برای انجام خدمت سربازی در اختیار این سازمان‌ها قرار می‌گیرند. این قشر عظیم، نیروی فعال و تأمین‌کننده امنیت ملی در زمان خدمت سربازی و پس از آن، نیروی کار و تولید مدیران آینده کشور هستند [۱].

محیط کار امروزی خصوصاً در حوزه‌های دفاعی و نظامی که حوزه‌های راهبردی هر کشوری محسوب می‌شوند، نیازمند انسان‌هایی است که بتوانند هوشمندانه و بدون راهنمایی، روش صحیح انجام‌دادن کار را برگزینند و احساس کنند در بهترین ایده‌ها با مدیران خود سهیم هستند [۲] که این از طریق دریافت آموزش‌های مناسب میسر است. مک‌دانل، آموزش را برای توانمندسازی کارکنان، به گونه‌ای که بتوانند در محیط چالشی و دشوار فعالیت کنند، الزامی می‌داند [۳]. آموزش، فرآیندی ارتباطی است که به فرد کمک می‌کند تا معلومات و مهارت‌های جدیدی کسب کند. برنامه آموزشی که جامع و خوب طراحی شده باشد، می‌تواند فرد را به سلامت مطلوب برساند. فرآیند آموزش، کامل نخواهد شد، مگر این که نتایج آن ارزیابی شود. یکی از مهم‌ترین جنبه‌های ارزیابی و سنجش، بررسی نتایج تاثیر یک دوره آموزشی در حوزه نظامی بر شخصیت و مولفه‌های شخصیتی کارکنان است [۴].

شخصیت یکی از عوامل موثر در ایجاد تفاوت‌های فردی است. شخصیت عبارت از مجموعه‌ای از صفات و ویژگی‌های شخصی است که می‌تواند برای مقایسه اشخاص با یکدیگر مورد استفاده قرار گیرد. در حقیقت، تعریف شخصیت از دیدگاه هر دانشمند یا هر مکتب و گروهی به نظریه و تئوری خاص آن بستگی دارد. البته می‌توان بر اساس تعاریف فوق، تعریف نسبتاً جامعی از شخصیت بدین صورت ارایه داد که: "شخصیت عبارت است از مجموعه‌ای سازمان‌یافته و واحدی متشکل از خصوصیات نسبتاً ثابت و پایدار که یک فرد را از افراد دیگر متمایز می‌سازد" [۵]. تشبیه تفاوت‌های فردی به معمای شکل‌های بریده‌شده، این سوال مهم را مطرح می‌کند که منبع این قطعه‌ها و ارتباط درونی آنها با یکدیگر چگونه شکل می‌گیرد؟ شاید مناسب‌ترین پاسخ این باشد که عوامل تشکیل‌دهنده شخصیت عبارتند از: تعیین‌کننده‌ها، مراحل رشد و صفات [۶].

در تئوری صفات، سعی بر آن است ترکیبی از صفات که به بهترین شکل بازتاب‌دهنده شخصیت هستند، شناسایی شوند. فرض اساسی دیدگاه صفات این است که انسان دارای آمادگی‌های گسترده‌ای است که صفات نام دارد و به طرق خاصی به محرک‌ها پاسخ می‌دهد.

وسواسی- اجباری، سوء ظن و بدبینی، حساسیت روابط بین‌فردی و شکایت‌های جسمانی است [۱۳]. فارسی در پژوهشی روی سربازان بیان می‌دارد که ۵۷/۸٪ ایشان مشکوک به اختلال روانی هستند. در پژوهش وی، در رابطه با زیرمقیاس نشانگان جسمانی ۴۶/۸٪، زیرمقیاس اضطراب و بی‌خوابی ۴۶/۵٪، عملکرد اجتماعی ۳۸/۹٪ و افسردگی ۶۲/۱٪ در گروه افراد سالم قرار گرفتند [۱۴].

براساس مطالب ذکر شده و با توجه به اهمیت آموزش در نیروهای نظامی کشور و اثرات مختلف شخصیتی و رفتاری آن بر توانمندی و بالندگی نیروهای وظیفه، این پژوهش با هدف بررسی تاثیر دوره‌های آموزشی عمومی (رزم مقدماتی) بر مهارت‌های شخصیتی سربازان وظیفه تحت آموزش در یکی از مراکز آموزشی نظامی انجام شد.

روش‌ها

این تحقیق به صورت شبه‌آزمایشی (نیمه‌تجربی) و در دو مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون برای سنجش اثر متغیر مستقل بر متغیر وابسته انجام شد. جامعه تحقیق شامل بیش از ۲۱۰۰ نفر از دانشجویان (سربازان) تحت آموزش یکی از مراکز آموزشی نظامی با مدارک تحصیلی کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری در دوره اعزامی اول اردیبهشت ۱۳۸۹ بودند. تعداد ۲۳۰ نفر از این سربازان به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. حجم نمونه بر مبنای توزیع آماری مورد نظر براساس فرمول کوکران برابر ۲۰۰ نفر برآورد شد. در هر مرحله آزمون، پس از هماهنگی لازم با فرماندهان هنگ، گردان و یگان‌های دانشجویی، نسبت به معرفی طرح پژوهشی برای سربازان تحت آموزش چند یگان که به صورت تصادفی انتخاب شده بودند، اقدام شد. در نهایت، ۳۰۰ پرسش‌نامه توزیع شد که در مرحله اول ۲۰۰ نمونه و در مرحله دوم ۲۳۵ نمونه به اختیار توسط سربازان تکمیل و جمع‌آوری شد. سایر پرسش‌نامه‌ها نیز به دلیل نقص در تکمیل یا عدم عودت به پژوهشگر از بررسی کنار گذاشته شدند.

به‌طور کلی، دوره آموزش وظیفه عمومی در این مرکز آموزشی دو ماهه است که در ابتدای ماه‌های زوج سال آغاز می‌شود. سربازان اعزامی به مرکز در قالب گروهان‌های آموزشی و به صورت تصادفی تقسیم‌بندی شده و در طول دوره دو ماهه به صورت مستقیم و حضوری تحت آموزش‌های رزم مقدماتی (نظری و عملی)، آموزش‌های عقیدتی و سیاسی (نظری)، آشنایی با معارف جنگ تحمیلی (نظری) و آموزش‌های اردوگاهی و تیراندازی (عملی) قرار می‌گیرند. در انتهای دوره نیز ارزیابی کاملی از محتوای آموزشی طی دوره به عمل می‌آید که نتایج این ارزیابی مبنای اعطای درجه و تقسیم سربازان در مراکز مختلف نظامی است.

افراد مورد مطالعه از طریق پرسش‌نامه براساس مدل عاملی شخصیت (با ایجاد تغییراتی در مدل) مورد بررسی قرار گرفتند. پرسش‌نامه پیش‌آزمون دارای ۳۰ سؤال و پرسش‌نامه پس‌آزمون دارای ۲۸ سؤال برای سنجش مولفه‌های مدل بود. هر دو پرسش‌نامه

ناصر ناستی‌زایی و مهدیه هزاره‌مقدم نیز در سال ۱۳۸۹ پژوهشی را با عنوان بررسی مقایسه‌ای تاثیر دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت حضوری و غیرحضوری بر توانمندسازی روان‌شناختی کارکنان انجام داده‌اند. در این تحقیق که از نوع شبه‌آزمایشی انجام شد، ۶۰ نفر از مدیران و معاونان مقاطع مختلف تحصیلی شهرستان زابل، در دوره سه‌روزه رهبری آموزشی شرکت کرده و در دو گروه آزمایش و کنترل مورد بررسی قرار گرفتند. محقق در نهایت دریافت که دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت حضوری نسبت به دوره‌های آموزش غیرحضوری در توانمندسازی کارکنان موثرتر است [۱۱]. هاتکینسون و همکاران نیز در پژوهشی در یکی از مراکز نظامی ایالات متحده به بررسی رابطه آموزش مسئولیت‌پذیری شغلی با مولفه‌هایی نظیر تحصیلات، جنس، فعالیت‌های بدنی و مصرف مواد مخدر پرداخته‌اند [۱۲]. اما بیشتر مطالعاتی که در ایران در حوزه‌های نظامی، در مورد ابعاد شخصیتی سربازان و نیز آموزش‌های نظامی صورت گرفته، بر مشکلات رفتاری سربازان تاکید داشته و کمتر به جنبه‌های توسعه شخصیتی سربازان پرداخته شده است. علاوه بر آن مطالعاتی نیز در ارتباط با بررسی اثربخشی دوره‌های آموزشی در حوزه‌های غیرنظامی انجام شده است. معاونت نیروی انسانی یکی از ارگان‌های نظامی کشور، طی تحقیقی جامع در سال ۱۳۷۹ نتیجه گرفته است که عوامل درون‌سازمانی مانند تشویق و تنبیه به موقع و به‌جا و با ابزار مناسب، در افزایش عزت نفس نیروهای وظیفه از اهمیت بسزایی برخوردار است [۱]. سید حمیدرضا موسوی و روح... محبوب نیز در تحقیق خود در سال ۱۳۸۵ با عنوان بررسی وضعیت سلامت روانی سربازان وظیفه یک یگان سازمانی نظامی، دریافتند که سربازان این یگان، به ترتیب علائم مرضی اضطراب، افسردگی، خودبیمارانگاری و پرخاشگری را تا حد متوسطی از خود نشان داده‌اند [۱]. فرهی بوزنجانی و همکاران در تحقیق خود با عنوان "مطالعه مشکلات رفتاری کارکنان وظیفه یک یگان سازمان نظامی" که روی ۱۹۰ نفر از سربازان وظیفه یک یگان نظامی انجام شده است، دریافتند که عوامل مدیریتی (شامل رفتارهای تعاملی مخرب فرماندهان با سربازان)، عوامل فردی (شامل رفتارهای معمول اداری مخرب سربازان در محیط پادگان)، عوامل کنشی (رفتارهای تعاملی مخرب سربازان در محیط پادگان)، عوامل روان‌شناختی و عوامل ساختار سازمانی به ترتیب مهم‌ترین عوامل بروز مشکلات رفتاری در سربازان وظیفه هستند [۱]. در تحقیق علی‌فتحی/آشتیانی و عارف سجاده‌چی، کلیه سربازان ۴ دوره آموزشی پادگان که ۴۱۹۶ نفر بودند، به شیوه نمونه‌گیری سرشماری و به صورت گروهی مورد مطالعه قرار گرفتند. نتایج به دست آمده نشان داد که ۱۶/۲٪ نمونه‌های مورد بررسی از لحاظ علائم روان‌شناختی واجد مشکلاتی هستند. افراد متاهل بیش از افراد مجرد، کسانی که یکی از والدین‌شان فوت کرده بیش از فوت هر دو والد یا در قید حیات‌بودن هر دو و نیز کسانی که سرپرست خانواده بودند بیش از سایرین علائم روان‌شناختی داشتند. همچنین نتایج نشان داد که شایع‌ترین نشانه‌ها مربوط به علائم

روش‌های توصیفی- استنباطی آنالیز شدند. یافته‌ها با توجه به نرمال بودن متغیرها (که برای داده‌های مربوط به هر مولفه به صورت جداگانه با نرم‌افزار مورد نظر تایید شد)، با استفاده از روش آماری پارامتریک و آزمون T زوجی با ضریب اطمینان ۹۵٪ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

نتایج

میانگین سنی نمونه‌های مورد مطالعه برابر ۲۵/۱ سال برآورد شد. ۸۸٪ سربازان دارای مدرک کارشناسی و ۱۲٪ دارای مدرک کارشناسی ارشد بودند. همچنین از لحاظ رشته تحصیلی، ۴۱٪ در رشته‌های فنی و مهندسی، ۳۸٪ در رشته‌های علوم انسانی و ۲۱٪ در رشته‌های گروه علوم تجربی (شامل علوم پایه، علوم پزشکی و کشاورزی) فارغ‌التحصیل شده بودند. به‌علاوه این که، ۵۶٪ سربازان پیش از آغاز خدمت سربازی دارای سابقه کار و ۴۴٪ فاقد سابقه کار بودند.

به‌صورت محقق‌ساخته و برمبنای طیف لیکرت ۵گزینه‌ای و با بهره‌گیری از پرسش‌نامه‌های استاندارد برای هر یک از مولفه‌ها طراحی شده بود. ابتدا سئوالاتی مربوط به اطلاعات دموگرافیک شامل سن، مدرک و رشته تحصیلی و نیز وضعیت سابقه کار پیش از آغاز خدمت سربازی مطرح شده بود. در ادامه، در هر دو پرسش‌نامه، ۷ مولفه اصلی مطرح‌شده در مدل (شامل مولفه‌های نفوذ و کمال‌طلبی، مهارت ارتباطی، اعتماد به نفس، برنامه‌ریزی، مسئولیت‌پذیری، تجربه فردی و روحیه کار تیمی) مورد پرسش قرار می‌گرفت. روایی هر دو پرسش‌نامه با استفاده از نظر خبرگان (شامل اساتید دانشگاه و فرماندهان یگان‌های نظامی) و با تکنیک دلفی تایید شد و پایایی آنها نیز با استفاده از روش آلفای کرونباخ مورد ارزیابی قرار گرفت که برای پرسش‌نامه پیش‌آزمون عدد ۰/۸۷ و برای پرسش‌نامه پس‌آزمون عدد ۰/۸۱ به‌دست آمد و پایایی پرسش‌نامه‌ها نیز تایید شد. داده‌های جمع‌آوری‌شده با استفاده از نرم‌افزار Minitab 15 و

جدول ۱) نتایج آزمون T زوجی برای سنجش معنی‌داری اختلاف میانگین پیش‌آزمون و پس‌آزمون در متغیر وابسته و مولفه‌هایش

متغیر	میانگین پیش‌آزمون	میانگین پس‌آزمون	سطح تغییرات (درصد)	میزان t	سطح معنی‌داری
نفوذ و کمال‌طلبی	۳/۲۶۲+۰/۷۳۰	۳/۹۰۹+۰/۷۱۰	۱۹/۸۳۴۴	-۹/۳۴	۰/۰۰۰۱
برنامه‌ریزی	۳/۳۶۸+۰/۷۰۶	۳/۹۵۷+۰/۷۶۷	۱۷/۴۸۸۱	-۸/۲۷	۰/۰۰۰۱
احساس مسئولیت	۳/۵۴۲+۰/۷۰۸	۴/۱۴۱+۰/۸۱۸	۱۶/۹۱۱۳	-۸/۰۹	۰/۰۰۰۱
تجربه فردی	۳/۲۴۳+۰/۵۷۵	۳/۷۲+۰/۷۳۵	۱۴/۷۰۸۶	-۷/۴۳	۰/۰۰۰۱
اعتماد به نفس	۳/۳۳۴+۰/۶۱۴	۳/۷۷۴+۰/۷۲۰	۱۳/۱۹۷۳	-۶/۷۹	۰/۰۰۰۱
مهارت ارتباطی	۳/۲۷۰+۰/۷۸۳	۳/۶۰۱+۰/۷۸۸	۱۰/۱۲۲۳	-۴/۳۸	۰/۰۰۰۱
کار تیمی	۳/۶۵۴+۰/۷۵۳	۳/۸۸۹+۰/۶۹۶	۶/۴۳۱۳	-۳/۳۷	۰/۰۰۰۱
مهارت‌های شخصیتی	۳/۳۶۹+۰/۷۱۸	۳/۸۵۵+۰/۷۶۳	۱۴/۴۲۵۶	-۷/۱۲	۰/۰۰۰۱

عوامل معرفتی کرده‌اند که در کنار تعدادی دیگر از آزمون‌های شخصیت، مبنای طراحی پرسش‌نامه‌های این تحقیق قرار گرفتند [۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲]. در مدل حاضر، مهارت‌های شخصیتی با عوامل؛ نفوذ و کمال‌طلبی، مهارت ارتباطی، اعتماد به نفس، برنامه‌ریزی، مسئولیت‌پذیری، تجربه فردی و روحیه کار تیمی سنجیده شد. در این مدل، عامل روان‌نژندی به‌صورت عکس در قالب مولفه تجربه فردی مطرح شد. عامل برون‌گرایی با عنوان مهارت ارتباطی و عامل سازگاری با اندکی تغییر با عنوان نفوذ و کمال‌طلبی در مدل قرار گرفت. عامل مسئولیت‌پذیری نیز در قالب سه مولفه اعتماد به نفس، برنامه‌ریزی و مسئولیت‌پذیری مورد آزمون واقع شد. از ۵ عامل الگو، عامل پذیرا بودن به‌علت عدم انطباق با شرایط جامعه نمونه و نظر خبرگان حذف شد و به‌جای آن عامل روحیه کار تیمی به‌خاطر اهمیت ویژه آن در مدل قرار گرفت.

صادق‌نیا در پژوهش خود در زمینه تاثیر دوره آموزش سربازی بر برخی عناصر آمادگی جسمانی و سلامت روانی سربازان، دریافت که دوره آموزش سربازی بر سلامت روانی آزمودنی‌ها تاثیرگذار است و سبب بهبود سلامت روانی آزمودنی‌ها می‌شود [۲۲]. همچنین

میانگین به‌دست‌آمده برای متغیر وابسته یعنی مهارت‌های شخصیتی در پیش‌آزمون ۳/۳۶۹ و در پس‌آزمون ۳/۸۵۵ بود و اختلافی برابر ۱۴/۴۲٪ را نشان داد که از نظر آماری معنی‌دار بود. در این میان، مولفه نفوذ و کمال‌طلبی، بیشترین میزان تغییر و مولفه روحیه کار تیمی، کمترین میزان تغییر را داشت. همچنین تمامی مولفه‌های متغیر وابسته نیز تفاوت‌های معنی‌داری را بین میانگین‌های دو آزمون نشان دادند (جدول ۱).

در بررسی ارتباط برخی از مشخصات دموگرافیک سربازان با توسعه مهارت‌های شخصیتی آنان، در سطح تحصیلات کارشناسی، کلیه رشته‌های تحصیلی و نیز دارا بودن یا فقدان سابقه کار، تفاوت بین میانگین‌ها معنی‌دار بود. اما در سطح تحصیلات کارشناسی ارشد در بیشتر مولفه‌ها تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد.

بحث

مدل مفهومی این تحقیق برمبنای الگوی عواملی شخصیت طراحی شد. بسیاری از پژوهشگران، شاخص‌ها و تعاریفی را برای سنجش این

تایید می‌کند، اما میزان آن کم بوده و چندان چشمگیر نیست. در استدلال برای پاسخ به این مساله می‌توان گفت با توجه به این که میانگین سنی دانشجویان مرکز بالا حدود ۲۵ سال بوده و در این سن شخصیت تا حد بسیار زیادی شکل گرفته است، لذا نمی‌توان انتظار داشت طی این زمان کوتاه تغییرات قابل ملاحظه‌ای در صفات شخصیتی رخ دهد. علاوه بر آن، تحصیلات بالای دانشجویان نیز در این امر بی‌تاثیر نیست و بسیاری از آنها در طول مدت تحصیلات دانشگاهی به‌خاطر تحصیل در دانشگاه غیربومی و دوری از خانواده، ناگزیر به زندگی مستقل بوده‌اند و بسیاری از این مهارت‌ها را اکتساب نموده‌اند. از سوی دیگر، برخی از این توانمندی‌ها نیز در محیط کار (برای حدود نیمی از دانشجویان که پیش از اشتغال به خدمت، شاغل بوده و عمدتاً در مشاغل کارشناسی و مدیریتی یا علمی حضور داشته‌اند) حاصل شده است. لذا می‌توان استدلال کرد که همین میزان رشد نیز رضایت‌بخش تلقی می‌شود.

تغییرات در مولفه‌های مدل از بیش از ۶٪ در روحیه کار تیمی شروع شده و تا حدود ۲۰٪ در نفوذ و کمال‌طلبی محاسبه شده است. بیشتر بودن درصد تغییر در مولفه نفوذ و کمال‌طلبی را می‌توان در اثر واگذار کردن مسئولیت‌های فرماندهی گروه، ارشدیت و فرماندهی گروهان به‌صورت تمرینی در هنگام رژه و مشق صف جمع دانست که توانایی‌های رهبری و نفوذ کلام و فرمان را در دانشجویان تقویت می‌کند. دو مولفه احساس مسئولیت و برنامه‌ریزی بیش از متوسط تغییرات هستند. در حوزه احساس مسئولیت و برنامه‌ریزی می‌توان دلایل مشابهی را برشمرد. زمان‌بندی دقیق فعالیت‌های مرکز و زمان‌های محدود استراحت و دراختیاربودن باعث می‌شود؛ اولاً دانشجویان تلاش کنند از کمترین فرصتی برای انجام فعالیت‌های مورد نظر خود استفاده کنند و ثانیاً با توجه به سخت‌گیری‌های اعمالی، هر فعالیتی در زمان مقرر خود انجام گیرد. مولفه‌های تجربه فردی، مهارت ارتباطی و اعتماد به نفس به‌لحاظ رشد در سطح متوسطی قرار دارند که این موضوع را بیشتر می‌توان به شرایط روحی دانشجویان و مسایل دوری از خانواده مرتبط کرد. قرارگرفتن در شرایط سخت و استرس‌های مختلف و نیز دوری از خانواده و عملیات روانی که در دوره آموزشی اتفاق می‌افتد می‌تواند تمرینی برای کاهش روان‌نژندی و افزایش تجربه فردی و پختگی شخصیتی باشد، اگرچه در مواردی نیز می‌تواند نتیجه عکس داشته باشد و در نهایت، مولفه روحیه کار تیمی دارای درصد رشد بسیار ناچیزی است. عواملی همچون ساختار تیم‌های کاری در یگان‌ها که عمدتاً شکل تصادفی و غیرانتخابی دارد، نظام پاداش‌ها و تنبیه‌ها که با اصول پذیرفته‌شده مدیریت انگیزش عموماً در تناقض است و نوع انتظارات از ارشد تیم‌ها و نفرت و تفاوت آشکار بین این دو، از عوامل موثر بر این وضعیت است.

پس از جمع‌بندی نتایج تحقیق، پیشنهادات زیر را می‌توان برای افزایش اثربخشی دوره‌های آموزشی و تاثیر بیشتر آن بر مهارت‌های شخصیتی فردی و میان‌فردی سربازان ارایه کرد:

تحقیق سید محمد خادم/حسینی و همکاران، ۳۱۱ نفر از دانشجویان دانشکده افسری که در سال ۱۳۸۷ در حال گذراندن دوره آموزش عمومی بودند با پرسش‌نامه سلامت گلدبرگ (GHQ-28) مورد بررسی قرار گرفتند. در مطالعه مذکور، میانگین امتیاز کسب‌شده در ابتدای دوره آموزش نظامی و در انتهای دوره، براساس آزمون ویلکاکسون تفاوت معنی‌داری را نشان نداد. اما نمرات حیثه یک (علایم جسمانی) و حیثه ۳ (کارکرد اجتماعی) قبل و بعد از دوره، تفاوت معنی‌داری را نشان دادند. آنها در نهایت بیان کردند با وجود این که خصوصیات ذاتی دوره آموزش نظامی بر سلامت روانی دانشجویان تاثیر منفی دارد، اما تمهیدات به‌کارگرفته‌شده در طول دوره آموزشی، باعث حفظ سلامت روانی دانشجویان در سطح مطلوب می‌شود [۲۳]. نتایج تحقیق ما که تاثیر معنی‌دار دوره آموزش وظیفه را بر مهارت‌های شخصیتی سربازان مورد تایید قرار می‌دهد تا حد زیادی موید نتایج پژوهش صادق‌نیا است، ولی با نتایج پژوهش خادم/حسینی و همکاران مطابقت ندارد. در پژوهش صادق‌نیا که روی کارکنان وظیفه یک واحد نظامی در دوره آموزشی انجام شده بود، به تاثیر معنی‌دار آموزش نظامی بر سلامت روانی سربازان اشاره شده بود. حال آن که خادم/حسینی و همکاران، این تاثیر را بی‌معنی یافته بودند و علت این تفاوت را در وضعیت عضویت نمونه آزمون در یگان نظامی مربوطه بیان کرده بودند، چرا که نمونه آزمون ایشان کارکنان پایور بودند که پس از انجام آزمایشات و معاینات تخصصی پزشکی و روان‌شناختی به استخدام نیرو درآمده بودند.

از سوی دیگر، با توجه به این که بخش قابل ملاحظه‌ای از آموزش‌ها و فعالیت‌های دوره آموزش وظیفه عمومی، آموزش‌های ورزشی و فعالیت‌های جسمانی است، لذا می‌توان نتایج برخی از تحقیقات انجام‌شده در این حوزه را نیز با نتایج این پژوهش مقایسه کرد. از جمله/ندرز و پتروزلو در مطالعه‌ای موردی از ۲۷ پژوهش صورت‌گرفته در سال‌های ۱۹۶۰ تا ۱۹۹۲، دریافتند که ۸۱٪ محققان به رابطه معنی‌دار و قوی فعالیت‌های جسمانی بر کاهش اضطراب اذعان کرده‌اند و ۱۹٪ دیگر وجود این رابطه را مورد تایید قرار نداده‌اند. لذا این نتایج با نتایج حاصل از این تحقیق مطابقت دارد [۲۴]. همچنین مطالعه نورث و همکاران [۲۵] درباره ارتباط آمادگی جسمانی با کاهش افسردگی و مطالعه فاستینگ [۲۶] درباره تاثیر فعالیت‌های جسمانی بر سلامت روان و کاهش اضطراب، عصبانیت و ناامیدی و نیز پژوهش‌های دیگری که نشان می‌دهد ورزش بر کاهش اختلالات روانی جامعه نظیر اضطراب، تنیدگی و افسردگی موثر است نیز این تحقیق را تایید می‌نمایند.

براساس میانگین درصد تغییرات حاصل‌شده در مولفه‌های مدل، ارزش کمی برآوردشده مهارت‌های فردی دانشجویان در انتهای دوره نسبت به ابتدای دوره حدود ۱۴٪ رشد داشته است که این میزان رشد اگرچه فرضیه اصلی تحقیق را مبنی بر معنی‌داربودن رابطه دوره‌های آموزشی وظیفه عمومی با پرورش مهارت‌های شخصیتی سربازان، به‌طور نسبی

مولفه‌ها در دو آزمون به‌شمار می‌رود. با این حال با به‌کارگیری پیشنهادات مطرح‌شده می‌توان میزان این تاثیر را افزایش داد.

تشکر و قدردانی: از کلیه فرماندهان محترم و دوستان گرانقدری که ما را در انجام این پژوهش یاری کردند، خصوصاً امیر فرماندهی محترم مرکز، فرماندهی محترم هنگ یکم و فرماندهان گروهان‌های دانشجویی سپاسگزاری می‌نمایم.

منابع

- 1- Farahi Bouzanjani B, Hassan-Beigi M, Hooshangi M. Study of behavioral problems of an organizational unit soldiers. *Manage Quart.* 2010;1(3):101-25. [Persian]
- 2- Coleman JH. Why employee empowerment is not just a Fad. *Leader Organ Dev J.* 1996;17(4):13-25.
- 3- Monavariyan A. Quality education to improve academic quality. *Admin Reform.* 2004;7(47):91-118.
- 4- Engin E, Cam O. Effect of self-awareness education on the self-efficacy and sociotropy-autonomy characteristics of nurses in a psychiatry clinic. *Arch Psychiatr Nurs.* 2009;23(2):148-56.
- 5- Shamloo S. Schools and theories at personality psychology. Tehran: Roshd Publication; 2003. [Persian]
- 6- Moorhed G. Organizational behavior. 11th ed. Alvani SM, Memarzade GR, translators. Tehran: Morvarid Publication; 2006. [Persian]
- 7- Pervin J. Personality: Theory and research. 2nd ed. Javadi MJ, Kadivar P, translators. Tehran: Abizh Publication; 2007. [Persian]
- 8- Conard MA. Aptitude is not enough: How personality and behavior predict academic performance. *J Res Personal.* 2006;40(3):339-46.
- 9- Costa PT, McCrae RR. The NEOPI-R: Professional manual. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources Publication; 1992.
- 10- Mosalla-Nejad L. Providing a combination training program course and studding on its psychological effects on students. *Jahrom Univ Med Sci J.* 2010;8(1):53-9. [Persian]
- 11- Nastizayi N, Hezare Moghadam M. Comparison of effect of short-term training courses on psychological empowerment of employee. *Urumiye J Nurs Midwifery.* 2011;8(4):254-65. [Persian]
- 12- Hutchinson JW, Greene JP, Hansen SL. Evaluating active duty risk-taking: Military home, education, activity, drugs, sex, suicide and safety method. *Mil Med J.* 2008;173(12):1164-7. [Persian]
- 13- Fathi-Ashtiani A, Sajadehchi A. Psychological evaluation of soldiers in a support military unit. *Mil Med J.* 2005;7:153-9. [Persian]
- 14- Farsi Z, Jabbari Morousi M, Ebadi A. Mental health review of soldiers referring to a military clinic in Tehran. *Sci J Iran Army J.* 2006;3(4):923-30. [Persian]
- 15- Wetten DA, Cameron KS. Development of management skills: Supporting communication. Badreddin Oraei Y, translator. Tehran: Management Research and Training Publication; 2001. [Persian]
- 16- Wetten DA, Cameron KS. Manager's self-cognition. 2nd ed. Babayi Zegilaki MA, translator. Tehran: Management Research and Training Publication; 2002. [Persian]
- 17- Wetten DA, Cameron KS. Leadership of positive changes. Iran Nejad Parizi M, translator. Tehran: Management Research and Training Publication; 2006. [Persian]

۱) تدوین برنامه‌ای منسجم در جهت توسعه توانمندی‌های شخصیتی، شغلی و زندگی سربازان در سطح مرکز

۲) تقویت واحدهای مشاوره در مراکز آموزشی به‌نحوی که مشاوران بتوانند فعالیت سربازان را در یگان‌ها زیر نظر قرار داده و در جهت کاهش نارسایی‌ها و اختلالات رفتاری و توسعه مهارت‌های شخصیتی به ایشان و نیز فرماندهان و افسران، آموزش راه‌کارهای لازم را ارائه نمایند.

۳) واکاوی روانی و شخصیتی سربازان هر یگان در ابتدای دوره و تمرکز بر مولفه‌هایی که در برآورد کلی یگان در سطوح پایین‌تری قرار دارند. این کار می‌تواند با استفاده از آزمون‌های استاندارد شخصیت و توسط مشاور یا حتی فرمانده گروهان انجام شود و راه‌کارهای لازم برای توسعه و بهبود مهارت‌های مورد نیاز از ابتدای دوره و با هماهنگی فرماندهان رده‌های بالاتر اتخاذ شود.

۴) تحول در ساختار فعالیت‌های تیمی در یگان‌ها و مدیریت انگیزش با ابزار ارزیابی عملکرد تیم‌ها و نظام پاداش و تنبیه مدون و مناسب به‌نحوی که بیشترین انگیزش را برای موفقیت در قالب تیم (و نه صرفاً موفقیت شخصی) برای سربازان ایجاد نماید.

۵) تقویت حس مسئولیت‌پذیری و اعتماد به نفس سربازان با ارائه آموزش‌های تکمیلی به افرادی که به‌عنوان ارشد یگان یا ارشد فعالیت‌های اصلی، قبول مسئولیت می‌نمایند.

۶) هدف‌گذاری برنامه‌های ورزشی و آمادگی جسمانی و نیز برنامه‌های مذهبی و فرهنگی و فوق برنامه در جهت کاهش اضطراب، افسردگی و سایر عوارض طبیعی دوره آموزشی سربازی به‌نحوی که موجب نشاط و سرزندگی بیشتر سربازان و فراموش کردن محدودیت‌ها و دغدغه‌های ناشی از دوری خانواده و غیره شود.

لازم به ذکر است که نوع آموزش‌های ارائه‌شده در مرکز که عمدتاً شامل آموزش‌های نظامی و در محیط نظامی بوده و نیز حالت اجباری دارد، قابلیت تعمیم‌دهی نتایج این تحقیق را به سایر آموزش‌های ضمن خدمت، به‌ویژه در حوزه‌های اداری و تجاری با محدودیت روبه‌رو می‌کند. همچنین دیدگاه‌های آموزشی حاکم بر این مرکز و حضور سربازان دارای تحصیلات دانشگاهی کارشناسی و بالاتر در این تحقیق نیز قابلیت کاربرد و تعمیم نتایج این تحقیق را در سایر مراکز آموزش نظامی (خصوصاً مراکزی که برای طی دوره آموزشی سربازان دیپلمه و زیردیپلم فعالیت می‌کنند) با محدودیت روبه‌رو می‌سازد.

نتیجه‌گیری

دوره‌های آموزشی وظیفه عمومی با معنی‌داری قابل قبولی بر توسعه مهارت‌های شخصیتی سربازان تاثیرگذار است. میانگین سنی ۲۵/۱ سال برای نمونه‌های آزمون، کوتاه‌بودن دوره آموزش و اکتساب برخی از این مهارت‌ها در طول دوره تحصیلات دانشگاهی و سوابق کاری پیش از اعزام به خدمت، از مهم‌ترین علل پایین‌بودن تغییر در میانگین

elements of physical fitness and mental health of soldiers in the Sepah [dissertation]. Tehran: Imam Hossein University; 2006. [Persian]

23- Khadem-ol-Hosseini M. Impact of a military training course on mental health of military college students. *Mil Med J*. 2009;2(11):75-9. [Persian]

24- Landers DM. Performance, stress and health overall reaction. *Quest*. 1994;46:123-35.

25- North TC, McCullough P, Tran ZV. Effect of exercise on depression. *Exerc Sport Sci Rev*. 1990;18:374-415.

26- Fasting K. Leisure time, physical activity and some indices of mental health. *Second J Soc Med Suppl*. 1982;29:113-9.

18- Wetten DA, Cameron KS. Conflict management. Danayi Fard H, translator. Tehran: Management Research and Training Publication; 2001. [Persian]

19- Barrett J. Aptitude, personality and motivation tests: Analyze your talents and personality and plan your career. London: Kogan Page; 2009.

20- Barrick MR, Ann Marie R. Personality and work: Reconsidering the role of personality in organizations. San Francisco: Jossey-Bass; 2003.

21- Janda L. The psychologist's book of personality tests. New York: John Wiley and Sons; 2001.

22- Sadeghinia A. Impacts of the military training of some